

บทที่ 1

วรรณคดี วรรณกรรม วรรณศิลป์

วรรณคดี

คำว่า “วรรณคดี” เป็นคำใหม่ เดิมเราเรียกหนังสือว่า กาพย์บ้าง กลอนบ้าง เพราะหนังสือในสมัยก่อนนิยมแต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยกรองเป็นพื้น คำว่ากาพย์ หรือกาพย์กลอนใช้ในความหมายเดียวกับสันสกฤตว่า กาวย คือหนังสือร้อยกรองทั่วไป ไม่จำกัดว่าต้องแต่งด้วยกาพย์หรือกลอนเท่านั้น วรรณคดีมาจากคำว่า วรรณหรือบรรณ ซึ่งแปลว่า ไข่มุกหรือหนังสือ กับคำว่า คติ แปลว่าทาง วรรณคดีจึงแปลตามรูปศัพท์ว่าแนวทางของการแต่งหนังสือ เป็นคำไทยที่บัญญัติขึ้นใช้แทนคำภาษาอังกฤษว่า Literature ประกาศใช้เป็นทางราชการครั้งแรกในพระราชกฤษฎีกาวรรณคดี-สโมสร เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2457

หนังสืออย่างไรเป็นวรรณคดี

วรรณคดีสโมสรกล่าวถึงคุณลักษณะของหนังสือวรรณคดีว่ามี 2 ประการ คือ

1. **เป็นหนังสือดี** อธิบายว่า เป็นหนังสือที่สาธารณชนอ่านได้ไม่เสียประโยชน์ เป็นเรื่องมีแก่นสาร ไม่ชักชวนให้เกิดความขัดแย้ง

2. **เป็นหนังสือแต่งดี** อธิบายว่า เป็นหนังสือที่ใช้วิธีเรียบเรียงอย่างใดก็ตาม แต่ต้องเป็นภาษาไทยที่ดีถูกต้องตามโบราณกาลหรือปัจจุบันกาล

ทั้งสองประการนี้จึงเน้นคุณลักษณะในด้านเนื้อหาและรูปแบบ

นอกจากข้อกำหนดของวรรณคดีสโมสร มีผู้ให้คำนิยามเรื่องวรรณคดีไว้อีกมาก กล่าวโดยสรุป คำว่าวรรณคดีมีความหมายเป็น 2 นัย คือ ความหมายอย่างกว้าง และ ความหมายอย่างแคบ

ความหมายอย่างกว้างหรือความหมายทั่วไป วรรณคดีหมายถึงเอกสารทั่วไปที่เขียนขึ้นเพื่อแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึก หรือสื่อความเข้าใจและอธิบายสิ่งต่าง ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งหมายถึง หนังสือและข้อเขียนทุกชนิดทุกประเภท

ความหมายอย่างแคบหรือความหมายทางวิชาการ   วรรณคดีหมายถึงเรื่องที่แต่งขึ้นอย่างมีศิลปะในการแต่ง มีความเหมาะสมเจาะกลมกลืนทั้งรูปแบบและเนื้อหา มีการวางโครงเรื่องที่คัดเลือกใช้คำประพันธ์ที่สอดคล้องกับเนื้อความ มีท่วงทำนองการเขียนที่ประกอบกันให้เกิดสุนทรียรสในการอ่าน ชวนให้ติดตาม ใช้ภาษาที่ประณีตไพเราะ เลือกเฟ้นมาแล้วเป็นอย่างดีทั้งเสียงและความหมาย เป็นหนังสือที่สร้างความบันเทิงสำเร็จอารมณ์ ก่อให้เกิดความนึกคิดและจินตนาการ ด้วยภาพพจน์ ด้วยการยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบด้วยกวีโวหารอุปมาอุปไมย ฯลฯ ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของความงาม และยังให้ความรู้ให้ข้อคิดอันเป็นคุณประโยชน์ หรือเป็นเครื่องสังวรให้เห็นโทษทั้งยังเป็นภาพสะท้อนให้ผู้อ่านได้รู้จักลักษณะชีวิตและสังคมหลายแง่หลายมุมขึ้น

วรรณกรรม

เป็นคำกลาง ๆ ที่ใช้อยู่ทั่วไปในปัจจุบันนี้ เพื่อเรียกหนังสือทุกประเภทที่เป็นที่เข้าใจกันโดยปริยายว่ายังไม่ได้รับการรับรองหรือยกย่องว่าดีเด่นถึงขั้นเป็นวรรณคดี คำว่าวรรณกรรม จึงมีความหมายตรงกับคำว่าวรรณคดีในความหมายอย่างกว้างนั่นเอง คำนี้ปรากฏใช้เป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติคุ้มครองศิลปะและวรรณกรรม พ.ศ. 2475

ความแตกต่างของวรรณคดีและวรรณกรรม

เป็นปัญหาถกเถียงของคนรุ่นใหม่อยู่เสมอว่า เหตุใดหนังสือที่แต่งในอดีตเท่านั้นจึงถือว่าเป็นวรรณคดี ส่วนหนังสือที่แต่งในปัจจุบันเป็นได้แต่เพียงวรรณกรรม อันที่จริงไม่ว่า “วรรณคดี” หรือ “วรรณกรรม” ก็เป็นคำที่เราสมมุติขึ้นมาใช้เท่านั้น แต่เราพอจะมองเห็นได้ว่าระหว่างคำ 2 คำนี้มีช่องว่างอยู่ ช่องว่างนี้คือเครื่องชี้ความแตกต่างระหว่างวรรณคดีและวรรณกรรม ซึ่งมีอยู่ 2 ประการคือ

1. คุณภาพหนังสือ
2. กาลเวลา

1. **คุณภาพของหนังสือ** การวัดคุณภาพของหนังสือไม่ใช่สิ่งที่กระทำกันได้ง่าย แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะทำไม่ได้เสียเลย เรามีเกณฑ์ใหญ่ ๆ สำหรับพิจารณาคุณภาพของหนังสือวรรณคดี เกณฑ์ที่ว่านี้คือ วรรณศิลป์ หรือศิลปะในการแต่งและเรียบเรียงหนังสือ ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 6 ประการ วรรณศิลป์หรือศิลปะในการแต่งหนังสือทั้ง 6 ประการนี้ จะเป็นเครื่องประกอบรูปแบบและเนื้อหาให้หนังสือเล่มหนึ่งมีคุณภาพมากน้อยต่างไปตามฝีมือของผู้เขียน วรรณคดีเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งที่

ผู้อ่านรับรู้ความประณีตความงาม ความละเอียดละไมหรือในทางตรงข้ามความกักขระ ความกราดเกรี้ยวได้ทึ่งใจโดยผ่านตัวอักษรหรือเรียกว่ากวีใช้ภาษาเป็นสื่อ ด้วยภาษา ด้วยตัวอักษร ผู้อ่านจึงได้ยินทั้งเสียง ได้เห็นทั้งภาพและได้รู้สึกถึงอารมณ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตามคุณภาพของวรรณคดีก็วัดได้ด้วยคุณภาพของผู้อ่านด้วย

2. **กาลเวลา** ภาษิตจีนกล่าวว่า “หนทางพิสูจน์ม้า กาลเวลาพิสูจน์คน” เครื่องพิสูจน์ความดีที่เที่ยงแท้คือกาลเวลา หนังสือที่มีคุณค่าจึงต้องอยู่ได้นานทุกยุคทุกสมัย แม้เนื้อหาแนวคิดจะล้าสมัยเพราะสังคมเปลี่ยนแปลงโยกย้ายไป แต่ความงาม ความไพเราะ ความหยั่งเห็นธรรมชาติแห่งชีวิต เป็นสัจธรรมที่ไม่มีใครปฏิเสธได้ หนังสือวรรณคดีเก่าหลายเล่มถูกประนามหมิ่นเหยียด เช่น อีเหนา ลิลิตพระลอ ฯลฯ เพราะเนื้อหาและแนวคิดไม่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน ผู้วิจารณ์คงจะลืมนึกถึงว่าวรรณคดีส่วนใหญ่สะท้อนภาพของยุคสมัยของมันเองเท่านั้น มิใช่สะท้อนภาพของอนาคต ลัทธิ ค่านิยม รสนิยม ฯลฯ เปลี่ยนแปลงไปตามยุค แต่ธรรมชาติของมนุษย์ไม่เคยเปลี่ยนแปลง จึงทำให้วรรณคดีอย่างอีเหนา ลิลิตพระลอ คงทนต่อกาลเวลามาจนปัจจุบันนี้

วรรณศิลป์

ได้กล่าวถึงคุณภาพของหนังสือวรรณคดีว่า วรรณคดีเป็นหนังสือที่มีศิลปะในการแต่งเรียบเรียงอย่างดี ศิลปะในการแต่งนี้เรียกว่า “วรรณศิลป์”

องค์ประกอบของวรรณศิลป์มี 6 ประการ คือ

1. อารมณ์สะท้อนใจ
2. ความนึกคิดและจินตนาการ
3. การแสดงออก
4. ท่วงทำนองการแต่ง
5. กลวิธีการแต่ง
6. องค์ประกอบ

1. **อารมณ์สะท้อนใจ** เป็นจุดเริ่มต้นของการแต่งวรรณคดี อย่างเช่นทางตะวันตกคือกรีก กล่าวว่า วรรณคดีมีกำเนิดมาจากโคลงเฮกซามิเตอร์ บทแรกที่เปล่งออกมาจากโอรุสของเทวีแห่งกาพย์กลอน (Muses) เพื่อให้กำลังใจแก่เทพเจ้าอพอลโล (Apollo) ในขณะที่แผลงศรฆ่างูใหญ่ชื่อไพทอน อารมณ์สะท้อนใจอันเป็นเหตุให้เกิดวรรณคดีชิ้นนี้ขึ้นก็คือ อารมณ์เบ็ดในวีรกรรมความกล้าหาญของนักรบ ทางตะวันออกคืออินเดียกล่าวถึงกำเนิดของวรรณคดีว่า ฤๅษีวาตมิกิเปล่งวาจาเป็น

โคลกบทแรกเมื่อเกิดความสลดสังเวชในภาพของนกระเรียนที่ร่ำร้องให้เพราะนายพรานยิงคู่ของนางตาย อารมณ์สะเทือนใจอันเป็นเหตุให้เกิดวรรณคดีชิ้นคือ อารมณ์เศร้าสังเวช ดังนั้นอารมณ์สะเทือนใจจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการแต่งหนังสือ และอารมณ์นี้ต้องมีอำนาจรุนแรงเป็นพลังผลักดันเอาความรู้สึกที่อยู่ภายในใจของกวีออกมาเป็นตัวหนังสือ นั่นคือ ทำให้กวีอยากจะบันทึกอารมณ์เหล่านั้นในรูปของข้อเขียนต่าง ๆ อารมณ์สะเทือนใจนี้เป็นไปได้หลายกรณี อย่างเช่น อารมณ์สะเทือนใจเพราะความรัก ทำให้เกิดเพลงยาวต่าง ๆ เพราะความเศร้าอันเกิดจากการพลัดพรากจากคนรัก ทำให้เกิดเป็นบทนิราศ ความภาคภูมิใจในเกียรติและชาติภูมิของนักรบ ทำให้มีวรรณกรรมขอพระเกียรติต่าง ๆ เช่น ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตตะเลงพ่าย เป็นต้น อารมณ์สะเทือนใจเหล่านี้เป็นจุดเริ่มต้นของการเขียนหนังสือ และผู้แต่งที่มีฝีมือ มีศิลปะในการเขียนจะทำให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมไปด้วย อย่างเช่น ทำให้ผู้อ่านสะเทือนใจกับความตายของสามกษัตริย์ คือ พระลอ พระเพื่อน พระแพง ภาพสามกษัตริย์ที่ยืนพิงกันสิ้นชีวิตตั้งที่ควีบรรายไว้ว่า

“เราเร่งสาตศรพิษ ทิดสามกษัตริย์สะพรัง
 เลือดตกหลังถั่งลง สามพระองค์พิงกัน ผันหน้า
 ต่อคัศร พิศดูจนฤมิต สิ้นชีพิตพร้อมกัน
 ยืนอยู่จนบมิตาย.....”

(ลิลิตพระลอ)

ฉากแห่งความตายนี้ทำให้สะเทือนใจ แต่ความสะเทือนใจไม่ได้อยู่ที่ความตายเพราะความตายเป็นของปกติธรรมดาสามัญ มีเกิดแล้วก็มีตาย แต่อารมณ์สะเทือนใจนั้นเกิดจากการมองย้อนลึกลงไปสาเหตุแห่งความตาย ต้นเหตุที่ก่อโศกนาฏกรรมนี้คือ กิเลสตัณหาอันทำให้ลุ่มหลง ทั้งความอาฆาตแค้นของพระเจ้าย่า ทั้งความมัวเมาในความรักของชายและหญิง ล้วนทำให้ขาดสติไร้สัมปชัญญะจนเป็นเหตุให้เกิดความเศร้าสลดหดหู่ใจแก่ผู้ที่อยู่เบื้องหลัง ความตายแห่งสามกษัตริย์จึงเป็นเพียงผลเบื้องต้นแห่งการต่อสู้ของมนุษย์กับสิ่งที่ยิ่งใหญ่เหลือวิสัยที่มนุษย์จะต่อสู้ได้ในบางครั้ง คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเอง ลิลิตพระลอจึงไม่ใช่เรื่องเก่าล้าสมัย เพราะเป็นวรรณคดีที่เผยให้เห็นธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์อาจต่อสู้กับศัตรูรอบข้าง แต่มนุษย์มักจะทำใจตัวเอง เราจะปฏิเสธได้หรือว่า คนอย่างพระลอ พระเพื่อน พระแพง พระนางลักษณาวดี พระเจ้าย่า าว ไม่มีอยู่ในปัจจุบัน

พชยฉยง พงศกษเทญเญทงกรง มวงทอภท
 ะไขว่ ไล้คะคลุกมุกมัน เงือต่ายพันฉะฉาด
 ง่างว้าวฟาดฉะฉับ ฆับบีกซ้ายเข้าตา ฆับบีกขวา
 เข้าแตก แยกกันออกโรมรัน บั่นออกโรมรัน
 ทนสู้ศึกบมิลต อคส์ศึกบมิลต อาจต่ออาจ
 เข้ารุก ออกต่อออกเข้าร่า กล้าต่อกล้าชิงปืน
 กลิ่นต่อกลิ่นชิงรอยู ศรต่อศรยิงยื่น บั่นต่อ
 บั่นยิงยรร กุฑณฑ์ต่างตอบโต้ โล่ห์ต่อโล่ห์
 ต่อตั้ง ตั้งต่อตั้งต่อติด เชนประชิดเชนสู้
 ดาวคู่คี่ดาวต่อ หอกพันร้อหอกรับ ง่างว่
 ฆับง่าวประจัญ ทวนฝัดฝันทวนทบ รบอลวน
 อลเวง ต่างบเกรงบกลัว.....

(ลิลิตตะเลงพ่าย)

ผู้อ่านจะมองเห็นจินตนาการของกวีว่าเป็นการยุทธ์ครั้งใหญ่ ทหารทั้งสองฝ่ายต้องฟาด
 พันกันตัวต่อตัวด้วยอาวุธนานาชนิด และด้วยความกล้าหาญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

